

Список використаних джерел

1. Рейтинг економічного розвитку регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
2. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
3. Розвиток підприємницької діяльності по містах та районах Одеської області / Т.В. Копилова. – Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2012. – 16 с.

***Summary.** The article explored the problems and prospects of the development of entrepreneurship in the Odessa region. Allocated attention to the formation of regional approaches settlement of small and medium-sized enterprises. Emphasis is placed on the features for small and medium-sized enterprises in the field of agriculture in Odessa region. Are proposals to increase the level of employment in rural areas.*

***Key words:** entrepreneurship, medium business, small business, Odessa region, agriculture, employment, promotion.*

УДК 658.589:339

*Березін О.В., д.е.н. професор,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»*

ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Обґрунтовано роль підприємств торгівлі у формуванні продовольчої безпеки України, систематизовано чинники забезпечення продовольчої безпеки держави. Пропонується тлумачення змісту поняття «національна безпека країни», а продовольча безпека розглядається як вагова складова економічної безпеки держави. Ефективне функціонування підприємств торгівлі розглядається як основа інтеграції низки структурних складових продовольчої безпеки.

***Ключові слова:** економічна безпека, національний продовольчий ринок, підприємства торгівлі, продовольча безпека, стратегії розвитку.*

Постановка проблеми. Формування надійної національної продовольчої безпеки неможливе без участі підприємств торгівлі, що зумовлює необхідність розгляду їх сучасного стану та перспектив розвитку за умов конкуренції.

Актуальність дослідження. Підприємства торгівлі виступають сполучною ланкою між виробниками товарів і продуктів та споживачами. Забезпечення ефективного функціонування підприємств торгівлі, підтримання стабільного рівня забезпечення населення товарами і продовольством, визначення ролі таких суб'єктів господарювання у формуванні національної продовольчої безпеки зумовлюють актуальність теми публікації.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення зазначеної проблеми має щільний зв'язок з важливими практичними завданнями щодо розбудови національного продовольчого ринку, формування продовольчої безпеки як складової національної безпеки, пошуку інструментарію забезпечення ефективного функціонування підприємств торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі започатковано розв'язання проблем формування товарного забезпечення національного споживчого ринку, створення продовольчої безпеки шляхом активізації сільськогосподарського виробництва та агропродовольчого комплексу, приділено значну увагу і

проблемам розвитку господарської діяльності підприємств торгівлі. Тією чи іншою мірою згадані проблеми висвітлюються у роботах Апопія В.В., Марцина В.С., Міценко Н.Г., Міщука І.П., Саблука П.Т. та багатьох інших. Але переважна більшість публікацій та наукових розвідок присвячені лише певним аспектам щодо розвитку окремих продуктових ринків, впливу стану сучасного аграрного сектору України на формування власних товарних ресурсів тощо. Нажаль, останні наукові дослідження та публікації не торкаються ролі підприємств торгівлі у формуванні економічної безпеки як важливої складової національної безпеки держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У статті зроблено спробу висвітлити таку частину загальної проблеми, як концептуальні підходи до визначення ролі підприємств торгівлі у формуванні національної продовольчої безпеки України, які мають охоплювати і низку інших аспектів, найважливішим з яких і присвячується проанована стаття.

Наукова новизна. Обґрунтовано роль підприємств торгівлі у формуванні продовольчої безпеки України, систематизовано чинники забезпечення продовольчої безпеки держави. Пропонується тлумачення змісту поняття «національна безпека країни». Ефективне функціонування підприємств торгівлі розглядається як основа інтеграції низки структурних складових продовольчої безпеки.

Загальнонаукове значення. Результати дослідження дозволять підприємствам торгівлі обґрунтовувати власні стратегії розвитку з урахуванням забезпечення національної продовольчої безпеки держави.

Викладення основного матеріалу. Зауважимо, що коли певні дії у межах як внутрішньої, так і зовнішньої політики загрожують існуванню держави, її політичній і економічній незалежності, не відповідають національним інтересам, то їх слід вважати такими, що створюють загрозу національній безпеці країни. Виходячи з того, що держава може існувати лише у разі, коли вона має власну ефективну економічну систему, що поєднує національне виробництво, грошово-фінансову сферу, розвиток соціальних програм, національну безпеку країни ми розглядаємо як такий стан та рівень розвитку усіх сфер економічної системи суспільства, національних продуктивних сил, за яких держава здатна залучити накопичений ресурсний потенціал на забезпечення національних інтересів, формування надійного рівня економічної незалежності, досягнення високого рівня добробуту населення, соціальної єдності суспільства, розвитку культури, науки тощо.

Саме спираючись на зазначене тлумачення національної безпеки, слід підходити і до розгляду ролі підприємств торгівлі у формуванні національної продовольчої безпеки [1].

Ефективне функціонування підприємств торгівлі варто розглядати як основу інтеграції таких структурних складових продовольчої безпеки, як техніко-технологічної незалежності продовольчого ринку; сировинного забезпечення; кадрового потенціалу; здійснення фундаментальних наукових досліджень; енергетичної незалежності; інформаційного та правового супроводу та безпеки життєдіяльності людини. Адже саме така інтеграція дозволяє створювати товари і продукти, які доводяться до кінцевого споживача через підприємства торгівлі.

Наведене обґрунтування ролі підприємств торгівлі у формуванні продовольчої безпеки дає можливість визначити пріоритети розвитку таких суб'єктів на певному етапі розвитку національного споживчого ринку.

Отже, становлення в Україні системи продовольчої безпеки має відбуватися на підґрунті відповідних структурних змін у розвитку підприємств торгівлі, що забезпечить стабілізацію власного виробництва продовольства та ефективне функціонування

національного споживчого ринку. Основою забезпечення ефективності таких процесів має стати реалізація підприємствами торгівлі власної стратегії розвитку [2; 3].

Проблема формування продовольчої безпеки не є принципово новою, а для усунення диспропорцій, що час від часу виникають на споживчому ринку і створюють дефіцит продовольства, існує лише одна альтернатива – розвиток власного сільськогосподарського виробництва та переробних галузей у системі агропромислового комплексу.

Варто нагадати, що виробництво продовольства у низці країн світу швидко зростає, разом з тим, ще більшими темпами зростає чисельність населення, що призводить до прояву такої економічної закономірності розвитку суспільства, яка одночасно являє собою і важливе протиріччя – обмеженість ресурсів за постійно зростаючих потреб населення у продовольстві. Саме це зумовлює те, що проблема забезпечення продовольчої безпеки стала однією з найважливіших для багатьох країн світу.

Функціонування підприємств торгівлі варто розглядати у контексті формування продовольчої безпеки як стабільного у часі і просторі процесу безперервного забезпечення населення країни продуктами харчування у обсягах, необхідних для нормальної життєдіяльності. Саме через підприємства торгівлі здійснюється товарорух і товаропросування продовольства до кінцевих споживачів [4].

Роль держави у згаданих процесах вбачається у підтримці виробництва необхідних обсягів продуктів харчування саме національними товаровиробниками, регулювання імпорту продовольства, створення його запасів, реалізації соціальних програм.

Надійний рівень продовольчої безпеки держави свідчить про те, що усі верстви населення, незалежно від соціального статусу, мають можливість отримувати через мережу підприємств торгівлі необхідні продукти харчування.

У дослідженні нами узагальнено чинники забезпечення продовольчої безпеки держави. Серед них найбільшої ваги набули: зміни обсягів виробництва продовольства за окремими регіонами країни, джерела отримання та напрями використання ресурсів, можливості освоєння випуску нових видів продукції, ефективність інформаційного забезпечення виробництва та реалізації через підприємства торгівлі продовольства, інноваційні процеси у сфері функціонування підприємств торгівлі, ефективність державної товарної політики тощо.

З позицій макроекономіки, формування продовольчої безпеки держави, роль підприємств торгівлі у таких процесах слід розглядати через призму взаємодії у межах національного споживчого ринку державного регулювання, ринкової саморегуляції та потреб суспільства. З точки зору економічної теорії, зазначена проблема стосується взаємодії власного інтересу виробників, підприємств торгівлі як посередників на шляху просування продовольства до кінцевого споживача та загальнонаціональних інтересів. Стосовно останнього, варто зауважити, що для формування ефективної національної безпеки потрібна дієва система, яка є організованою, структурованою та соціально спрямованою. Отже, у разі, коли певні економічні проблеми посилюються до рівня питань національної безпеки, їх вирішенням має перейматися саме держава, адже покладання у таких ситуаціях лише на ринкові механізми є неприпустимим.

Продовольча безпека є вагомою складовою економічної безпеки країни і розглядається як здатність держави гарантувати задоволення потреб населення у продуктах харчування на рівні, що забезпечує його нормальну життєдіяльність. А останнє здійснюється шляхом функціонування саме підприємств торгівлі.

Умовами продовольчої безпеки є фізична та економічна достатність (доступність) продуктів харчування.

Фізична достатність (доступність) продовольства передбачає безперерйне його надходження у підприємства торгівлі в обсягах та асортименті, що задовольняють платоспроможний попит населення певного регіону.

Економічна достатність (доступність) продовольства визначається рівнем економічного та соціального розвитку суспільства, від чого залежить можливість різних верств населення купувати через підприємства торгівлі продукти харчування у певній кількості та асортименті за цінами, доступними пересічному споживачеві.

Важливою умовою продовольчої безпеки країни є задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок національного виробництва.

Національна продовольча безпека країни має передбачати механізми попередження та ліквідації порушень системи забезпечення країни у цілому та її окремих регіонів продуктами харчування, зумовлених стихійними лихами та іншими надзвичайними подіями шляхом створення на державному рівні постійно відновлюваних та поповнюваних стратегічних продовольчих запасів. Виходячи з цього, підприємства торгівлі мають бути готовими до їх розподілу у нестандартних ситуаціях.

Проблема формування продовольчої безпеки для України нині набуває особливо-го значення, що зумовлено, насамперед, станом розвитку агропромислового комплексу як джерела власних товарних ресурсів для споживчого ринку, неконтрольованим імпортом продовольства.

Проблема розвитку ресурсного потенціалу стосується усіх без винятку ланок у ланцюжку просування продуктів харчування через підприємства торгівлі до місць кінцевого споживання, але особливу увагу щодо формування ресурсного потенціалу національного продовольчого ринку варто приділяти аграрному сектору економіки.

Нагадаємо, що за умов бурхливого розвитку конкуренції на світовому ринку, ресурсний потенціал агропромислового комплексу України постійно втрачає власні відтворювальні можливості, що зумовлює гальмування національного виробництва продуктів харчування.

Важливою не вирішеною проблемою залишається нині те, що між підприємствами різних сфер національного АПК відсутні ефективні організаційно-економічні відносини, що забезпечують реалізацію інтересів усіх учасників. На урядовому рівні агропромислове виробництво не розглядається як єдиний соціально-економічний процес інтеграції та координації діяльності підприємств і галузей, що здійснюють виробництво, переробку, зберігання, транспортування та реалізацію продовольства. Разом з тим, лише за умови такого підходу створюються необхідні економічні, екологічні та організаційно-технологічні передумови для високоефективного поєднання зусиль усіх суб'єктів інфраструктури національного продовольчого ринку, де не є винятком і підприємства торгівлі.

Комплексний підхід щодо вирішення проблеми формування продовольчої безпеки потребує стабільного забезпечення підприємств торгівлі, як важливих суб'єктів інфраструктури продовольчого ринку, необхідними ресурсами [5; 6; 7].

Серед макроекономічних чинників, що також зумовлюють рівень участі підприємств торгівлі у формуванні продовольчої безпеки країни, варто назвати: нестабільність і недосконалість правового супроводу; низьку ефективність здійснення земельної реформи; слабкість інноваційних процесів суб'єктів ринку; відсутність ефективних державних соціальних програм; недостатній рівень інформаційного забезпечення суб'єктів національного продовольчого ринку тощо [8; 9].

Головні висновки. Викладене свідчить про необхідність привернення уваги суспільства до процесів формування національної продовольчої безпеки та участі у них підприємств торгівлі.

Перспективи використання результатів. Отримані наукові результати мають бути спрямованими на обґрунтування стратегій розвитку підприємств торгівлі та забезпечення їх ефективної реалізації.

Список використаних джерел

1. Березін О.В. Проблеми формування продовольчого ринку України: монографія. – К.: Вища школа, 2002. – 211 с.
2. Сичова Н. Стратегія соціального розвитку підприємств торгівлі та підходи до її оцінювання / Н. Сичова, А. Сичова // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 5. – С. 44-50.
3. Гросул В. А. Формування маркетингової конкурентної стратегії підприємств роздрібної торгівлі: монографія / В.А. Гросул, Л.О. Попова, К.А. Корженко. – Харків: ХДУХТ, 2012. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.
4. Торговельне підприємництво: інструментарій підвищення ефективності господарювання: монографія / Л.О. Лігоненко, Н.С. Краснокутська [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2013. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.
5. Березін О.В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств: монографія / О.В. Березін, Ю.В. Карпенко. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – 204 с.
6. Краснокутська Н. С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: монографія / Н. С. Краснокутська. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 247 с.
7. Гросул В.А. Оцінка ефективності функціонування підприємств торгівлі з позицій ключових стейкхолдерів: монографія / В.А. Гросул, Н.Е. Аванесова. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 230 с.
8. Чорна М.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібної торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / М. В. Чорна. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 427 с.
9. Власова Н.О. Цінова політика підприємств торгівлі продовольчими товарами: ефективність та формування: монографія / Н.О. Власова, Н.М. Смольнякова, Н.С. Краснокутська, О.А. Круглова, А.М. Волосов. – Харків: ХДУХТ, 2013. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.

Summary. *The role of trade enterprises in shaping the food security of Ukraine is grounded, the factors of food security ensuring are systematized. The interpretation of «national security» essence is offered and food security is considered as the essential component of economic security. Effective functioning of trade enterprises is considered as the basis of integration of structural components of food security.*

Key words: *economic security, national food market, trade enterprises, food security, development strategy.*

УДК 338.436

*Березіна Л.М., д.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ АПК

Обґрунтовано інструментарій формування екологічно орієнтованого механізму організаційно-економічних відносин підприємств АПК. Як один із напрямів розвитку господарської діяльності у сфері АПК, розглядається опрацювання таких елементів економічного механізму, які будуть спрямовані на інтенсифікацію використання природно-ресурсного потенціалу та забезпечуватимуть екологічну рівновагу регіону.

Ключові слова: *еколого-економічна система; організаційно-економічні відносини; підприємства АПК; ресурсовідтворення; ресурсоощадне господарювання.*

Постановка проблеми. Економічні, соціальні, технологічні і біологічні процеси у світі, що оточує людину, настільки щільно взаємопов'язані, що виникає об'єктивна